

INHOUD

Inleiding	3
1 Geschiedenis	6
Opkomst van de karaktergenerator	7
De vertaler ondertitelaar	8
De preparation-unit	10
Nu en in de toekomst	12
Ondertitelbedrijven	13
Systeemeisen	13
Enkele termen	13
2 Software	16
3 Opmaak van de ondertitel	19
Diverse regels	27
4 Besturing van de video	33
5 Invoer van de tijdcode	37
6 Samenvatting	39
7 Controles	41
8 Meest voorkomende fouten	43
9 Feedback van de redactie	45
10 Ondertiteling voor doven en slechthorenden	46
11 Belangrijke functies	53
12 Digitaliseren en codecs	56
13 Spot	59
14 Server	61
15 Algemene ontwikkeling	62
16 Ondertitelsoftware	64
17 Ondertitelbedrijven	65
18 Oefeningen	66
1 Videobesturing	67
2 Leessnelheid	68
3 Spotten	68
4 Vertalen	68
5 Instructiefilms	69
6 Recut	69
7 Check	70
8 Creatief vertalen	70
Nawoord	71
Software en video's	73
Toetsen Spot	74
Aantekeningen	77

Inleiding

In Nederland zenden de televisiezenders veel buitenlandse programma's uit. Deze moeten worden vertaald om het grote publiek te kunnen bereiken. In Nederland is gekozen voor vertaling in de vorm van ondertiteling en niet zoals in bijvoorbeeld in Duitsland voor nasynchronisatie.

Uit onderzoek is gebleken dat bij sommige films ruim de helft van wat er wordt gezegd wegvalt in de ondertiteling. Als je zo veel moet inkorten is het een hele kunst om de essentie weer te geven. Een mens leest langzamer dan dat hij spreekt, dus je ontkomt niet aan inkorten. En daarbij komt ook nog dat een kijker meer van het beeld wil zien dan alleen ondertitels.

De essentie van ondertiteling is dat de kijker een programma moet kunnen volgen zonder dat hij of zij de brontaal verstaat. Je hebt je doel helemaal bereikt als de kijker na het programma in de overtuiging verkeert dat er helemaal geen ondertiteling is geweest. Hoe komt dat eigenlijk dat de kijker het zelf denkt te verstaan?

Op het moment dat de ondertitel in beeld verschijnt, kan een doorsnee kijker deze ondertitel al binnen anderhalf à twee seconden hebben gelezen. Als tegelijkertijd de Engelse dialoog te horen is wordt de link tussen het Nederlandse woord en het Engelse woord al snel gelegd. Ook door mensen met een gemiddelde kennis van het Engels.

In de cursus zul je leren dat het een stuk minder eenvoudig is als jij de dialoog mag proberen te verstaan.

Deze cursus geeft je een beeld van de wereld van ondertiteling. Je leert wat over de geschiedenis, maar wat je vooral leert is de techniek van het maken van ondertitels. Je kunt zelf aan de slag met Nederlands-, Engels-, Duits- en Franstalige programma's. Zo leer je zelf vertalen en ondertitelen.

Voor zover ik weet is er in geen enkel land ter wereld een officieel document in omloop waarin precies staat omschreven hoe een ondertitel eruit moet zien. Er zijn weliswaar enkele studies gedaan, lezingen gehouden, conferenties gehouden en artikelen geschreven, maar er is bij mijn weten slechts één boek over ondertiteling verschenen. Dit boek heet 'Subtitling For The Media' van Jan Ivarsson uit Zweden. Jan Ivarsson is jarenlang vertaler/ondertitelaar geweest voor de Zweedse televisie. 'Subtitling For The Media' is voor het eerst gepubliceerd in 1992, daarna herzien en opnieuw uitgebracht onder naam 'Subtitling' in 1998. Voor het tweede boek heeft hij hulp gekregen van Mary Carroll.

Het boek is zeer de moeite waard om te lezen als je geïnteresseerd bent in onderzoekjes, cijfermateriaal en internationale verschillen in ondertiteling. 'Subtitling' is niet verkrijgbaar in een gewone boekhandel, maar is te bestellen via production@titelbild.de

Uit het voorgaande kun je meteen afleiden dat er geen vaste regels bestaan voor ondertiteling, maar er zijn wel 'ongeschreven' wetten en regels en deze komen allemaal aan bod in deze cursus. Als je de cursus hebt voltooid kun je voor alle zenders ondertitels leveren. Afwijkende details zoals ondertitels centreren of links uitlijnen is letterlijk een druk op de knop.

Cursisten op het Media Park

Naast de ondertiteling zoals we die kennen is er ook nog verborgen ondertiteling. Deze ondertiteling is bedoeld voor doven- en slechthorenden. In principe is het slechts een kleine stap van de 'open' ondertiteling naar ondertiteling voor doven en slechthorenden (OVDS). Een van de mooie dingen van OVDS is dat je een leessnelheid mag hanteren van 14 karakters per seconde (cps). Dat geeft je een grotere verwerkingssnelheid van ondertitels ten opzichte van 'open' ondertiteling waar een leessnelheid van 11 cps geldt. Spaties worden overigens niet meegerekend.

Algemene richtlijnen van OVDS worden in een apart hoofdstuk behandeld.

Ik weet op voorhand dat je veel leert van deze cursus ondertiteling, maar het kan zijn dat je graag veel meer persoonlijke feedback krijgt. Mocht je beslissen om je verder te bekwamen in de ondertiteling door het volgen van de reguliere cursus, dan krijg je de kosten van deze 'schriftelijke' cursus in mindering.

Wat is bij dit cursusboek inbegrepen? Allereerst natuurlijk de tekst zelf. Verder ook de server waarvandaan je allerlei software en bestanden downloadt.

Je vindt hier o.a. de ondertitelsoftware Spot. Het is een volwaardig programma met als enige beperking dat je maar 25 ondertitels kunt bewaren.

Op de website van Spot (www.spotsoftware.nl) kun je misschien een recentere versie downloaden, maar dat is voor de cursus niet noodzakelijk.

NB: Het wachtwoord dat je nodig hebt bij de installatie is: 8eF99c32X (let op de hoofdletters)

Je hebt natuurlijk materiaal nodig om te oefenen. Op de server staan (digitale) videobestanden, voorbeeldondertitels, handleidingen en allerlei handige software. Het is niet altijd zo dat de bijgevoegde ondertitels 100% kloppen met de videobestanden. Je zult hier en daar wat foutjes tegenkomen.

Zodra je het gevoel hebt dat je alles onder de knie hebt mag je vijf keer een bestand (*.spt, **niet** pac) van maximaal 25 ondertitels sturen aan cursus@ondertiteling.nl. Ik zal de ondertitels nakijken, beoordelen en feedback geven. Dus geen nieuw oefenbestand sturen tot je feedback hebt gehad! Mocht je meer feedback willen dan moeten we daar samen iets over afspreken. Ga zuinig om met je vijf feedbacks. Oefen en analyseer eerst veel. Kijk veel TV! Onderschat het niet.

Voor Apple-computers (Macs) bestaan er maar weinig ondertitelprogramma's. En al helemaal geen die ondertitelaars het leven makkelijker maken. Belle Nuit Subtitler is een van de bekendste softwareprogramma's voor de Mac.

Website <http://www.belle-nuit.com/subtitler/index.html>

NB: Dit soort ingewikkelde softwareprogramma's voor ondertiteling haalt het niet in gebruiksvriendelijkheid bij de Spots van deze wereld.

Overigens is er software om Windows-programma's te draaien op Apple computers, dus ook Spot.

Om bestanden op te halen van een server heb je een zogenaamd FTP-programma nodig. Dat is een *File Transfer Protocol*, of te wel een bestandsbeheerprogramma.

Total Commander is zo'n programma. Het staat ook op de server.

Je kunt Total Commander gratis downloaden van www.ghisler.com

Verder is er legio andere FTP-software, maar ze gaan niet allemaal even goed om met afgebroken downloads. Stel dat de stroom uitvalt, of dat de internetverbinding tijdelijk wordt verbroken als je al een uur een videobestand aan het downloaden bent. Dan zou je weer van voor af aan moeten beginnen. Niet bij Total Commander.

In deze cursus worden illustraties (uit Spot 4.2 en 4.3) met Nederlandse en Engelse teksten gebruikt. Ik ga ervanuit dat het begrijpen van het Engels geen probleem vormt.

Mocht je tijdens de cursus zaken tegenkomen die onduidelijk of onjuist zijn dan kun je me dat mailen.

Voor je zelf ondertitels gaat proberen te maken moet je eerst minimaal de eerste drie hoofdstukken even doorlezen. Hoofdstuk drie moet je vrijwel 'uit je hoofd' kennen, want daar staat de essentie van ondertiteling.

Het is sowieso het best om eerst alles door te lezen en de instructiefilmpjes te bekijken voor je zelf aan de slag gaat. Onder het motto: dan heb ik de klok horen luiden. Uiteindelijk zul je sommige hoofdstukken vele malen meer moeten doorlezen omdat sommige onderdelen erg lastig zijn.

Veel plezier en succes met deze cursus.

Gerard van Loenhout

(Even iets over mezelf: Ik heb inVision Ondertiteling BV opgericht in 1992 en zit al sinds 1982 in de vertaling en ondertiteling. Ik heb tientallen ondertitelaars opgeleid.

Hoofdstuk 1

De geschiedenis van ondertiteling

Vroeger was vertaling en ondertiteling een ingewikkeld proces waarbij menig zweetdruppeltje is vergoten. Het maken van ondertitels houdt in dat de originele dialoog wordt vertaald, soms met behulp van een transcriptie van de dialoog, het pre- of postproductiescript.

Voor het medium film werd gebruik gemaakt van een chemisch proces, waarbij de tekst in de film werd gebrand. Deze methode wordt langzaam maar zeker vervangen door ultramoderne laserondertiteling.

Voor televisie werd gebruik gemaakt van de camera-methode, waarbij het videobeeld werd gemengd met de ondertitels.

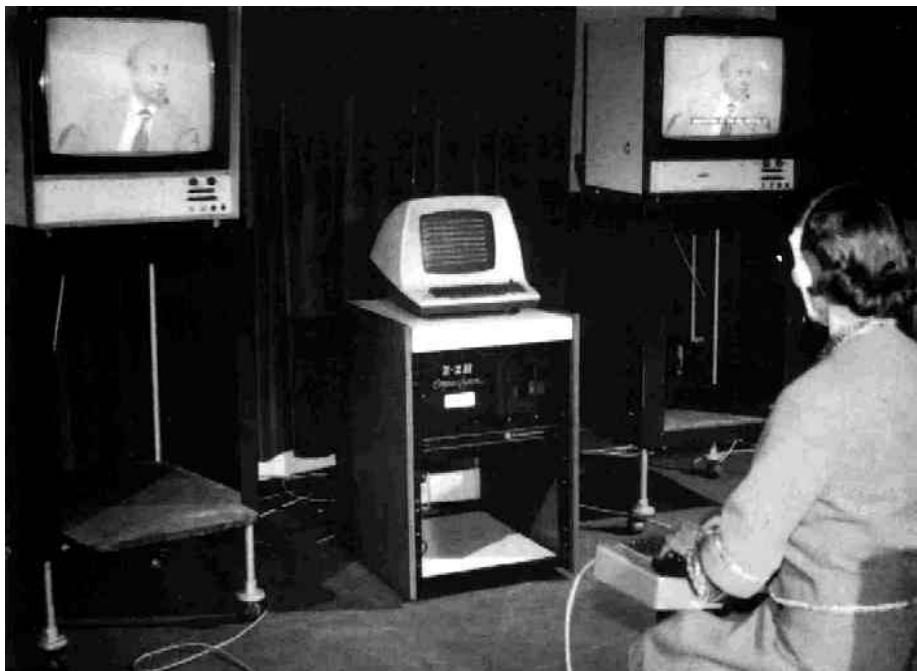
Terwijl het programma werd afgespeeld werd een camera gericht op een kaartje met een ondertitel en deze twee beelden samen vormden de ondertitelde uitzending. Een systeem zorgde ervoor dat de ondertitelkaartjes voor de camera kwamen te liggen.

Degene die dit alles bediende heette titelregisseur. Hij was niet de vertaler, dus werd er voor de uitzending geoefend, want de juiste ondertitel op het juiste moment in beeld brengen terwijl de film loopt was, en is nog steeds, een moeilijke klus.

Zeker als je het programma voor het eerst ziet.

Wat het nog lastiger maakte voor de titelregisseur was dat er ook films waren met een minder courante taal. Het schijnt weleens te zijn voorgekomen dat de titelregisseur een aantal ondertitels overhield aan het eind van een Japanse film.

Aangezien een speelfilm gemiddeld uit zo'n 700 ondertitels bestaat, moest je ook oppassen dat je het stapeltje ondertitels niet uit je handen liet vallen als je de uitzending voorbereidde.

Een titelregisseur uit vroeger tijden

Zelfs met de moderne techniek kost het nog tussen de tweeënhalve en vijf uur om bijvoorbeeld de ondertitels van een praatprogramma van een uur te voorzien van tijdcodes, het zogenaamde *spotten* of *cuen*. Spotten is het toewijzen van de in- en uitpunten die elke ondertitel heeft. De intijd en de uittijd.

Het vertalen van zo'n programma uit een andere taal kost een vertaler/ondertitelaar tussen de twee en vier werkdagen van acht uur. En dan praat je nog niet over een naslag-intensieve documentaire. Voor de ondertitelde speelfilm die we in anderhalf uur bekijken is een ondertitelaar zo'n vijf dagen intensief bezig geweest.

1.2 De opkomst van de karaktergenerator

De camera-methode werd vervangen door modernere technieken. Er kwam een apparaat waar je een videobeeld doorheen stuurde om aan de andere kant datzelfde beeld terug te krijgen met ondertitels: de geboorte van de karaktergenerator.

De ondertitels stonden niet langer op papier, maar op diskettes (floppy disks).

De titelregisseur was nog steeds nodig om de ondertitels in beeld te brengen terwijl het programma of nieuwsitem werd uitgezonden. Dat lijkt heel eenvoudig, maar hoe moeilijk dit karwei is, zien we nog regelmatig terug op TV, vooral in nieuwsuitzendingen waarbij elke minuut telt en er dus niet altijd tijd is om nog een band te maken met daarop vaste ondertitels.

Je ziet dan vaak dat er geen ondertitels in beeld verschijnen of dat het een zootje is geworden doordat de titelregisseur een inhaalslag moet maken. Als de brontaal Russisch is en de ondertitels in sneltreinvaart over je scherm vliegen, dan heb je als kijker een probleem. Je snapt er helemaal niets meer van en het nieuwsitem is mislukt.

Dat brengt me meteen bij de beste oplossing die er bestaat, namelijk een ondertitelde kopie van de originele video; de titelkopie.

Karaktergenerator

Bij tapes wordt er tussen de player en recorder een professionele karaktergenerator geplaatst die de kopie (submaster) voorziet van haarscherpe tekst. Deze methode wordt in principe toegepast voor bedrijfsfilms, videoproducties, homevideo's en sommige TV-uitzendingen. Soms kiest een zender ervoor om geen enkel risico te nemen met betrekking tot de computergestuurde ondertiteling en maakt men een titelkopie.

Dat kan zijn als de commerciële belangen van de reclame rond een uitzending zo hoog zijn dat er geen kijker mag afvallen door ontbrekende ondertiteling.

Hoewel het voor televisie om tal van redenen enorm belangrijk is dat er niets misgaat, wordt er toch weinig voor titelkopieën gekozen. In vrijwel alle eindregies van televisiezenders zorgt een computer samen met een karaktergenerator ervoor dat het beeldmateriaal en de ondertitels gelijktijdig in beeld komen. Een tijdcode is de bindende factor.

En wat betreft de tapes. Die zijn er steeds minder in Nederland. In het buitenland, zelfs in de VS, wordt nog veel gewerkt met tapes, maar in Nederland heeft digitale video alles wel zo'n beetje overgenomen. Dat geldt dus voor TV, video on demand (VOD), internet, presentaties, etc. Voor de ondertitels geldt nog steeds dat ze soms worden ingebrand en soms als een overlay worden getoond.

1.3 De vertaler/ondertitelaar

De ondertitelaar van tegenwoordig vertaalt niet alleen, maar verzorgt ook zelf de plaatsing van de ondertitels door het intikken van de tijdcode. Ondanks het feit dat iedere Nederlander het zelf veel beter kan, wordt het werk toch overgelaten aan een select groepje mensen dat gestaag groeit.

Zodra de overheid ondertitelen voor doven en slechthorenden ook zal verplichten voor commerciële TV-zenders zal het aantal ondertitelaars nog verder groeien.

Overleg tussen ondertitelaars